Malaysian Journal of Social Sciences and Humanities (MJSSH)

Volume 5, Issue 10, October 2020

e-ISSN : 2504-8562

Journal home page:
www.msosocialsciences.com

Keruntuhan Soviet Union 1991 dan Struktur Politik Antarabangsa: Satu Analisis

Mohd. Noor Yazid¹

¹Program Hubungan Antarabangsa, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Malaysia Sabah (UMS)

Correspondence: Mohd. Noor Yazid (mohdnoor@ums.edu.my)

Abstrak

Artikel ini membincangkan keruntuhan Soviet Union dalam bulan Disember 1991 dan impaknya kepada struktur politik antarabangsa. Struktur politik antarabangsa bermula dari tahun 1945 hingga 1991 telah didominasi oleh dua buah kuasa besar iaitu Soviet Union dan Amerika Syarikat. Apabila sebuah daripada kuasa besar ini runtuh (iaitu Soviet Union), maka struktur politik dunia hanya didominasi oleh sebuah kuasa besar sahaja, iaitu Amerika Syarikat. Dalam dekad pertama selepas runtuhnya Soviet Union, amat jelas bahawa struktur politik antarabangsa bersifat unipolar, khususnya di benua Eropah. Sebelum runtuhnya Soviet Union 1991, benua Eropah terbahagi kepada dua kawasan pengaruh yang jelas, iaitu Eropah Barat dan Eropah Timur. Eropah Barat dikuasai oleh Amerika Syarikat dan Eropah Timur dikuasai oleh Soviet Union. Selepas runtuhnya Soviet Union, pihak Amerika Syarikat telah meluaskan pengaruhnya ke bahagian timur benua Eropah yang sebelum ini dikuasai oleh Soviet Union. Negara-negara bekas komunis telah menjadi anggota NATO. Selepas runtuhnya Soviet Union telah memberikan kesan kepada struktur politik dunia daripada bersifat bipolar kepada unipolar. Keadaan ini jelas berlaku dalam dekad pertama dan mula berubah kepada satu struktur baru selepas berakhirnya dekad pertama.

Kata kunci: Soviet Union, struktur politik antarabangsa, bipolar, unipolar, perang dingin, Amerika Syarikat

The Collapsed of the Soviet Union in 1991 and the International Political Structure: An Analysis

Abstract

This article discusses the collapsed of the Soviet Union in December 1991 and the impact to the international political structure. International political structure from 1945 until 1991 were dominated by the two world powers, the Soviet Union and the United States of America. When one of the world powers (Soviet Union) collapsed in December 1991, the international politics was dominated by only one power, the United States. In the first decade after the collapsed of the Soviet Union, clearly that the international structure was characterized by the unipolarity political structure, especially in the Europe. Before the collapsed of the Soviet Union, the continent of Europe was divided into two parts, Western and Eastern Europe. After the collapsed of the Soviet Union, the United States expand his influence to the whole Europe with NATO eastward expansion. The collapsed of the Soviet Union changed the international political structure from bipolar to unipolarity in the first decade, but the structure change to a new polarity after one decade

Keywords: Soviet Union, international political structure, bipolarity, unipolarity, cold war, The United States

Pengenalan

Artikel ini membincangkan beberapa persoalan asas dalam hubungan antarabangsa mengenai struktur politik dunia, Perang Dingin dan hubungannya dengan runtuhnya Soviet Union dalam tahun 1991. Keruntuhan Soviet Union pada Disember 1991 dan berakhirnya Perang Dingin telah membawa kesan yang besar kepada struktur politik antarabangsa dan hubungan antarabangsa secara umumnya. Dalam bahagian awal artikel ini akan membincangkan apakah struktur-struktur utama dalam politik dunia iaitu bipolar, multipolar dan unipolar sebagai asas pemahaman. Perbincangan kemudiannya dilanjutkan kepada struktur politik dunia dan akibat daripada runtuhnya Soviet Union dan berakhirnya struktur bipolar yang terbentuk sejak akhir tahun 1940-an.

Di antara persoalan lanjut yang akan disentuh dalam artikel ini yang mempunyai hubungan dengan keruntuhan Soviet Union dan perubahan struktur politik antarabangsa adalah; pertamanya, adakah era selepas berakhirnya bipolar iaitu era-pasca Perang Dingin akan berjaya membentuk kerjasama di kalangan kuasa-kuasa besar dunia? Apakah satu kemungkinan akan berlaku kerjasama apabila hanya terdapat sebuah kuasa besar utama dalam struktur antarabangsa; keduanya, adakah era pasca-Perang Dingin adalah permulaan kepada pembentukan semula struktur multi-polar sebagaimana yang terbentuk sebelum berakhirnya Perang Dunia kedua 1945? Apabila terbentuknya struktur multipolar ini maka dunia dikatakan akan lebih cenderung berada dalam keadaan yang relatifnya kurang stabil berbanding dengan kestabilan dalam era bipolar; ketiganya, adakah era pasca-Perang Dingin kini adalah era yang bersifat unipolar iaitu era yang hanya didominasi oleh sebuah kuasa sahaja iaitu kuasa Amerika Syarikat? Iaitu tidak akan muncul kuasa-kuasa lain melawan atau mencabar kuasa utama Amerika Syarikat, dan akhir sekali bagaimanakah kita boleh menjangkakan apa yang akan terus berlaku dewasa ini dan apakah bentuk struktur politik dunia akan datang? Persoalan yang agak kompleks ini akan dibincangkan dalam bahagian perbincangan dan dirumuskan dalam bahagian kesimpulan di bawah. Perbincangan ini tidak senang untuk dibincang dan dianalisis dengan benar-benar tepat. Bagi memudahkan dan membantu kita memahami perubahan ini kita harus bergantung dan kembali kepada asas teori hubungan antarabangsa. Teori membolehkan kita memahami apa yang telah berlaku, trenda yang sedang berlaku sekarang dan juga jangkaan apa yang mungkin akan berlaku.

Sorotan Literatur

Keruntuhan kuasa Soviet Union dan impaknya kepada struktur politik antarabangsa telah mendapat tumpuan para pengkaji dalam bidang hubungan antarabangsa. Struktur yang bersifat bipolar, iaitu dominasi dua buah kuasa besar Soviet Union dan Amerika Syarikat telah mengalami kesan besar akibat daripada runtuhnya kuasa Soviet Union. Ball (1998) menyatakan bahawa dengan runtuhnya kuasa Soviet Union telah memberikan kesan kepada kedudukan negara-negara komunis Eropah Timur yang sebelum ini dipengaruhi oleh kuasa Soviet Union. Dengan runtuhnya Soviet Union, pihak Amerika Syarikat telah meluaskan pengaruhnya ke Eropah Timur. NATO telah meluaskan pengaruhnya ke Eropah Timur yang sebelum ini di bawah kawalan Soviet Union. Warsaw Pact iaitu pertubuhan pertahanan yang bertanggungjawab melindungi keselamatan negara-negara komunis Eropah Timur telah dibubarkan akibat daripada runtuhnya kuasa besar Soviet Union. Negara-negara yang menjadi anggota Warsaw Pact ketika Soviet Union berada dalam kedudukan yang kukuh telah mengubah pendirian dengan menjadi anggota NATO bagi menjamin keselamatan mereka. Ball merumuskan bahawa dengan berlaku perluasan pengaruh NATO dan Amerika Syarikat ke bahagian timur Eropah ini menjadi faktor penting kepada kestabilan dan menjamin keselamatan rantau Eropah Timur. Dengan meluasnya pengawalan NATO ke Eropah Timur, tindakan Russia ke atas negara-negara Eropah Timur ini akan tersekat. Sebarang tindakan yang dilakukan oleh Russia ke atas negara-negara jirannya di Eropah Timur ini akan memungkinkan tindakbalas ketenteraan oleh NATO. Tindakan meluaskan pengaruh NATO ke timur Eropah ini dilihat bukan sahaja bagi tindakan jangka pendek dalam tahun-

tahun awal berakhirnya Perang Dingin (ketika Russia berada dalam keadaan lemah), tetapi bagi kepentingan dalam jangka panjang yang mungkin kuasa Russia akan bangkit semula dalam jangka masa panjang. Strategi ini penting berdasarkan faktor sejarah strategik dan pertahanan Russia bahawa rantau Eropah Timur adalah penting bagi pertahanan Russia.

Walau bagaimanapun pandangan Ball (1998) ini berbeza dengan pandangan McGwire. Pandangan Ball disangkal oleh McGwire yang melihat bahawa perluasan NATO ke bahagian Eropah Timur ini akan membawa kepada beberapa impak yang tidak semuanya positif kepada kestabilan rantau. McGwire (1998) menyatakan bahawa tindakan NATO itu akan memberikan kesan buruk kepada semangat kerjasama Amerika Syarikat-Russia dan reformasi politik demokrasi yang berlaku di Russia di bawah Boris Yeltsin. Tindakan NATO itu seolah-olah Amerika Syarikat masih menganggap bahawa Russia adalah musuh. Ini akan mengukuhkan kedudukan pihak dalaman Russia yang tidak bersetuju dengan reformasi politik dan demokrasi di Russia (yang masih berpegang kepada ideologi komunis-sosialis). Tindakan perluasan NATO ini akan memberi kekuatan kepada golongan anti-demokrasi dalaman Russia.

Kramer (1996) membincangkan hubungan dan pengaruh Soviet Union terhadap Eropah Timur. Kramer merumuskan bahawa sepanjang tempoh daripada awal selepas Perang Dunia II Eropah Timur dikawal oleh Soviet Union dengan teliti dan sebarang ancaman terhadap Eropah Timur adalah dianggap sebagai ancaman terhadap Soviet Union. Tindakan ketenteraan dan campurtangan Soviet Union seperti yang berlaku di Jerman Timur 1953, Hungary 1956, Czechoslovakia 1968 dan Poland 1980-81 adalah antara tindakan tegas Soviet Union bagi mengawal dan mengukuhkan kedudukannya di negara-negara Eropah Timur. Doktrin Brezhnev menjadi asas penting tindakan dan keputusan Soviet Union di Eropah Timur. Perubahan besar berlaku sejak pentadbiran Gorbachev mulai pertengahan tahun 1980-an. Perkembangan yang berlaku dalam tahun-tahun 1985 hingga 1991 menunjukkan perubahan besar dasar Soviet Union terhadap rantau Eropah Timur. Perubahan yang berlaku ini mempunyai hubungan rapat dengan faktor kepimpinan Gorbachev dan kedudukan ekonomi Soviet Union yang lemah. Perubahan dasar Soviet Union sejak pertengahan tahun 1980-an di bawah pentadbiran Gorbachev memberikan kesan besar kepada perubahan yang berlaku di negara-negara komunis Eropah Timur.

Mearshiemer (1990) melihat bahawa berakhirnya struktur kuasa bersifat bipolar akan membawa kepada kesan besar kepada kestabilan benua Eropah. Benua Eropah berada dalam keadaan stabil dalam tempoh masa yang panjang (long peace) dari tahun 1945 hingga 1989 adalah disebabkan oleh struktur kuasa yang bersifat bipolar iaitu percaturan kuasa yang didominasi oleh dua buah kuasa besar, Amerika Syarikat dan Soviet Union. Oleh kerana berlaku keseimbangan kuasa maka kestabilan terbentuk. Mearshiemer meramalkan bahawa dengan berakhirnya struktur bipolar, akan berlaku satu persaingan kuasa baru di kalangan kuasa-kuasa besar yang berada benua Eropah. Persaingan yang berlaku mempunyai persamaan dengan apa yang pernah berlaku dalam separuh pertama abad ke dua puluh iaitu sebelum 1945. Eropah dijangkakan akan berlaku pergolakan dan konflik. Keamanan yang Panjang (long peace 1945-1989) akan bertukar kepada keadaan yang tidak stabil akibat daripada perubahan struktur daripada bipolar kepada multi-polar. Apa yang diramalkan oleh Mearshiemer ini tidak berlaku. Antara faktor yang menyebabkannya adalah berlaku struktur organisasi pakatan pertahanan dan peranan Amerika Syarikat dalam percaturan kuasa benua Eropah selepas runtuhnya Soviet Union. NATO diperluaskan ke seluruh benua Eropah dengan peranan baru yang lebih menyeluruh. Kebangkitan kuasa-kuasa besar Eropah seperti Jerman, Perancis dan Great Britain tidak berlaku sebagaimana persaingan kuasa di benua Eropah sebelum tahun 1945. Kuasa-kuasa besar ini berada dalam satu pakatan pertahanan yang lebih besar. Kerjasama ekonomi di bawah European Union juga membawa kepada kestabilan baru benua Eropah.

Keylor (2003) membincangkan bahawa keruntuhan Soviet Union telah membawa perubahan besar kepada negara-negara komunis Eropah Timur. Kelemahan kuasa Soviet Union dan dasar baru sejak pentadbiran Gorbachev telah membuka ruang kepada kebangkitan ideologi yang bertentangan dengan komunis. Ideologi demokrasi dan ekonomi kapitalis telah menyerap masuk ke negara-negara Eropah Timur. Perkembangan dan perubahan politik yang berlaku di Poland pada awal tahun 1989 dan kemenangan puak demokrasi menguasai kerajaan Poland pimpinan Lech Walesa memberi kesan besar kepada perubahan politik dan pengaruh Soviet Union di Eropah Timur. Perkembangan di Poland ini

mempengaruhi perubahan politik di negara-negara bekas komunis lain di Eropah Timur seperti Hungary dan Bulgaria.ⁱ Semua perkembangan politik yang berlaku adalah mempunyai hubungan rapat dengan dasar Gorbachev yang terbuka dan kelemahan ekonomi dan ketenteraan Soviet Union.

Kesemua sarjana Ball (1998), McGwire (1998), Kramer (1996), Mearshiemer (1990) dan Keyler (2003) merumuskan bahawa keruntuhan dan kelemahan kuasa Soviet Union memberi kesan yang besar kepada perubahan struktur politik antarabangsa. Akibat daripada perubahan struktur politik dunia, akibat daripada runtuhnya kuasa Soviet Union itu maka berlakulah perubahan dasar politik, perubahan ideologi dan kerjasama serta pakatan ketenteraan yang berbeza daripada sebelumnya.

Metod Kajian

Kajian ini menggunakan data-data sekunder daripada buku, artikel dalam jurnal-jurnal dalam bidang hubungan antarabangsa dan sejarah antarabangsa dan juga daripada sumber-sumber internet. Jurnal-jurnal dan artikel daripada perspektif Realism, khususnya Structural Realism digunakan secara meluas dalam artikel ini. Ianya dianalisis menggunakan kaedah kualitatif.

Apakah Struktur-Struktur Utama dalam Politik Dunia?

Terdapat empat struktur utama dalam politik dunia iaitu unipolar, bipolar, tripolarⁱⁱ dan multipolar. Kesemua struktur ini penting dalam memahami struktur politik dunia.ⁱⁱⁱ Struktur manakah yang mendominasi dunia dalam tahun-tahun sebelum Perang Dunia kedua, dalam era Perang Dingin dan selepas berakhirnya Perang Dingin. Apakah struktur yang mungkin terbentuk selepas berakhirnya Perang Dingin dan setelah runtuhnya Soviet Union?

Sistem unipolar merujuk kepada hanya terdapat satu kuasa utama atau hanya sebuah negara yang berpengaruh dalam sistem antarabangsa. Selepas keruntuhan Soviet Union in 1991, ramai sarjana hubungan antarabangsa bersetuju secara kasarnya menyatakan bahawa struktur antarabangsa telah berubah daripada struktur bipolar kepada struktur unipolar. Selepas runtuhnya Soviet Union sudah tiada lagi kuasa besar yang boleh mencabar kuasa Amerika Syarikat. Adakah situasi ini benar sehingga kini setelah hampir tiga dekad berakhirnya Perang Dingin atau hanya benar dalam awal dekad pertama pasca Perang Dingin sahaja? Persoalan ini sebenarnya menimbulkan banyak tandatanya yang belum jelas terjawab. Ini akan dibincangkan dengan lebih mendalam dibahagian perbincangan di bawah.

Dalam tempoh masa 1945-1991, struktur antarabangsa adalah bersifat bipolar. Terdapat dua kuasa utama iaitu Amerika Syarikat dan Soviet Union. Percaturan kuasa politik di seluruh dunia dalam tempoh masa ini tidak dapat dipisahkan daripada dipengaruhi oleh dua buah kuasa besar ini. Di benua Eropah pembahagian di antara dua buah kuasa ini sangat jelas iaitu Amerika Syarikat di bahagian Eropah Barat dan Soviet Union di bahagian Eropah Timur. Amerika Syarikat membentuk pakatan keselamatan iaitu NATO, manakala Soviet Union membentuk Warsaw Pact. Soviet Union dengan Warsaw Pact yang dianggotai oleh Bulgaria, Czechoslovakia, Jerman Timur, Hungary, Poland. Amerika Syarikat dengan North Atlantic Treaty Organisation (NATO) dianggotai oleh Kanada, Perancis, Norway, United Kingdom, Jerman Barat.

Dalam struktur bipolar, kedua-dua belah pihak akan cuba menghapuskan/melemahkan musuhnya. Dalam struktur bipolar dalam tahun-tahun 1945-1991, kedua-dua belah pihak Amerika Syarikat dan Soviet Union lebih melakukan rundingan daripada pertembungan fizikal ketenteraan, dan dalam kes-kes tertentu memilih kepada perang minor daripada peperangan skala besar yang melibatkan kedua-dua kuasa besar secara langsung.

Kenneth Waltz mendakwa bahawa struktur bipolar adalah struktur politik antarabangsa yang paling stabil. Kedua-dua belah pihak boleh mengurangkan pihak yang satu lagi menggunakan kekerasan dengan memilih penyelesaian yang lebih sederhana dan boleh diterima oleh kedua belah pihak. Penyelesaian yang bersifat sederhana ini akan mengurangkan berlakunya konflik dan ketidakstabilan. Apabila berlakunya konflik dan peperangan terbuka ketidakstabilan sukar dikawal. "the two sides are

able both to moderate the other's use of violence and to absorb possibly destabilizing changes that emanate from uses of violence that they do not or cannot control.”^{iv}

Dalam struktur bipolar, kuasa politik antarabangsa dapat dibezakan dengan jelas di antara dua buah pusat kuasa. Kedua-dua belah pihak juga dapat memberikan tumpuan politik bagi membentuk kestabilan terhadap pihak yang satu lagi dan juga boleh menjangkakan tindakan politik pihak yang satu lagi. Kedua-dua belah pihak cuba mengekalkan keseimbangan kuasa dalam usaha melindungi pihaknya (state) dan struktur bipolar secara amnya.

Sistem multi-polar merujuk kepada struktur antarabangsa yang dikuasai oleh tiga buah kuasa utama^v atau lebih. Keadaan mutipolar ini adalah seperti percaturan kuasa yang berlaku dalam tempoh masa 1919-1939. Kuasa-kuasa utama dalam tempoh masa ini adalah Amerika Syarikat, Great Britain, Perancis, Soviet Union, Itali, Jerman, Jepun. Struktur multipolar dilihat sebagai mempunyai darjah kestabilan politik antarabangsa yang lebih rendah, berbanding dengan struktur bipolar.^{vi}

Keruntuhan Soviet Union sebagai Sebuah Kuasa Besar dan Berakhirnya Perang Dingin

Peristiwa yang berlaku dari tahun-tahun 1989 hingga December 1991 telah membawa kepada keruntuhan Soviet Union sebagai sebuah kuasa besar dan berakhirnya Perang Dingin yang telah mewarnai politik dunia sejak berakhirnya Perang Dunia Kedua. Perang Dingin yang bermula mulai tahun-tahun akhir 1940-an berakhir dalam tahun 1991 itu tidak diduga dan tidak diramal dengan jelas oleh penganalisis dan sarjana politik antarabangsa. Keruntuhan Soviet Union dan berakhirnya Perang Dingin ini membawa kesan yang besar kepada struktur politik antarabangsa. Asas struktur politik antarabangsa yang bermula sejak akhir tahun 1940-an adalah persaingan di antara dua buah kuasa besar Amerika Syarikat dan Soviet Union, iaitu struktur bipolar yang berpusat kepada dua kuasa besar utama. Struktur ini telah berakhir dengan runtuhnya Soviet Union dan mulalah terbentuknya satu struktur baru politik antarabangsa. Mearsheimer mengemukakan pandangan bahawa sistem politik antarabangsa akan berakhir kestabilannya selepas tamatnya Perang Dingin 1991. Dengan berakhirnya Perang Dingin, kemungkinan lebih banyak konflik akan berlaku dan besar kemungkinan berlakunya peperangan. “with the end of the Cold War bipolar system, Mearsheimer argues, more conflict pairs will develop and hence more possibilities for war.”^{vii} Mearsheimer juga menjangkakan (pencegahan) “deterrence” menjadi lebih sukar dan berlaku banyak “miscalculation” akibat daripada percaturan kuasa yang tidak lagi berasaskan kepada dua buah kuasa utama.

Apakah pentingnya Soviet Union dalam Struktur Politik Antarabangsa dalam tahun-tahun 1945-1991?

Andainya Soviet Union tidak terbentuk sebagai salah sebuah kuasa besar yang standing kekuatannya dengan Amerika Syarikat, maka struktur yang akan terbentuk selepas tamatnya Perang Dunia kedua adalah struktur unipolar, bukannya bipolar sebagaimana yang berlaku. Andainya struktur unipolar terbentuk mulai akhir tahun-tahun 1940-an itu, maka kedudukan Amerika Syarikat akan semakin kukuh dengan kedudukan ekonomi Amerika Syarikat yang jauh lebih kukuh daripada kedudukan ekonomi negara kedua terbesar selepas Amerika Syarikat. Dalam keadaan kebanyakan negara-negara lain (khususnya negara-negara Eropah seperti Great Britain, Perancis, Jerman, Itali yang sangat lemah ekonominya akibat Perang Dunia Kedua (begitu juga Jepun), maka Amerika Syarikat akan menguasai dunia secara lebih dominan daripada apa yang berlaku. Kewujudan Amerika Syarikat sebagai kuasa tunggal selepas berakhirnya Perang Dunia Kedua tidak berlaku kerana wujudnya kuasa yang setara dengan Amerika Syarikat iaitu Soviet Union. Soviet Union penting sebagai salah sebuah daripada dua kuasa utama politik antarabangsa yang membentuk struktur politik antarabangsa yang bersifat bipolar.

Perbincangan dan Hasil Kajian

Bagi menjawab betapa pentingnya Soviet Union dalam struktur politik antarabangsa adalah perlu kita memahami struktur politik antarabangsa. Salah satu pendekatan penting dalam memahami politik dunia

adalah pendekatan Realism. Pendekatan realism menjelaskan dengan jelas apa dia struktur antarabangsa dan ciri-ciri utama yang perlu dalam memahami struktur antarabangsa. Struktur politik antarabangsa adalah bersifat “anarchic”. Apa dia yang dikatakan anarki? Anarchic adalah merujuk kepada satu keadaan di mana tiada kerajaan agung (kuasa pusat yang benar-benar berkuasa) yang berupaya mengenakan peraturan ke atas mana-mana state yang terdapat dalam struktur politik antarabangsa. Tiada kuasa yang tertinggi daripada kuasa state. ‘The anarchical structure’ mempengaruhi tindakan dan pembuat keputusan, khususnya dalam keputusan dasar luar sesebuah negara. Jadi di sini yang memainkan peranan penting dan berkesan dalam politik antarabangsa adalah kuasa politik dan kekuatan ketenteraan, bukannya peranan organisasi antarabangsa, peraturan dan undang-undang antarabangsa serta mahkamah antarabangsa. Sebaik manapun peraturan dan undang-undang yang ada serta matlamat murni sesebuah organisasi antarabangsa, tanpa kuasa politik dan ketenteraan maka ianya tidak membawa sebarang makna. Kuasalah yang sebenarnya menggerakkan percaturan kuasa dan perjalanan politik antarabangsa, bukannya peraturan, undang-undang dan organisasi antarabangsa.^{viii} PBB, OIC, ASEAN, Liga Arab dan seumpamanya adalah tidak mempunyai apa-apa makna sekiranya ianya tidak disokong oleh kuasa politik dan ketenteraan yang kuat. Inilah yang cuba ditekankan oleh perspektif Realism bahawa kuasa dan state power itulah aktor yang paling dominan dalam sistem dan struktur politik antarabangsa. Apabila Soviet Union runtuh dalam tahun 1991, maka salah sebuah kuasa politik dan ketenteraan utama telah tiada, maka ianya memberikan kesan yang besar kepada struktur politik antarabangsa. Kuasa politik dan ketenteraan yang ada pada Soviet Union itu yang mempengaruhi struktur antarabangsa. Dalam hal ini kuasa sesebuah state itu, sama ada lemah atau kuat adalah dilihat pada kekuatan ketenteraan. Kuasa ekonomi tidak bermakna dalam hal ini, kerana sekiranya ia (kekuatan ekonomi) tidak boleh diterjemahkan kepada matlamat akhir iaitu kuasa politik dan ketenteraan.

Kenapa dunia pasca Perang Dingin tidak berbentuk bipolar dengan berasaskan faktor ekonomi iaitu Jepun adalah kuasa ekonomi kedua terbesar selepas Amerika Syarikat dalam tahun 1991? Kalau dengan berasaskan faktor ekonomi Jepun boleh menggantikan peranan Soviet Union (kerana pada ketika runtuhnya Soviet Union 1991, Amerika Syarikat adalah kuasa ekonomi terkuat dan Jepun adalah yang kedua terbesar yang kukuh kedudukannya). Jepun tidak menjadi kuasa politik kedua kerana kuasa ekonomi tidak penting dalam menentukan struktur politik dunia sama ada bipolar, unipolar atau multipolar kerana faktor ekonomi dianggap sebagai “low politics” bagi realism.^{ix} Kekuatan ekonomi dianggap penting bagi perspektif realism sekiranya ia dapat diterjemahkan kepada kuasa politik dan ketenteraan. Oleh kerana Perlembagaan Jepun 1947 (yang digubal oleh Amerika Syarikat) hanya membenarkan tidak lebih daripada satu peratus daripada KDNK Jepun yang boleh diperuntukkan kepada perbelanjaan pertahanan dan ketenteraan, maka kekayaan ekonomi Jepun tidak mempunyai apa-apa makna kepada struktur baru politik antarabangsa selepas 1991.

Struktur bipolar mungkin boleh terbentuk selepas keruntuhan Soviet Union 1991 jika Jepun mempunyai kuasa politik antarabangsa dan ketenteraan yang kedua atau setaraf dengan Amerika Syarikat. Jepun dalam konteks politik antarabangsa adalah bukan merupakan sebuah kuasa yang bersifat “real power” kerana kuasa ekonominya tidak dapat diterjemahkan kepada kuasa ketenteraan dan politik antarabangsa sebagaimana yang dinyatakan di atas. Andaian asas pendekatan Mercantilism yang mengatakan bahawa kekuatan ketenteraan adalah mempunyai hubungan yang rapat dengan kekayaan sesebuah negara adalah tidak tepat dalam kes Jepun selepas Perang dunia kedua. Ini berlaku kerana kekuatan Jepun telah diikat serta dikawal oleh Perlembagaan Jepun 1947 yang digubal oleh pihak Amerika Syarikat bagi menghalang Jepun daripada menjadi sebuah kuasa politik di peringkat antarabangsa dan ketenteraan yang kuat yang mungkin boleh mencabar kuasa Amerika Syarikat.

Realism adalah satu perspektif teori yang penting dalam kajian hubungan antarabangsa yang melihat dan menekankan peranan state dan unsur-unsur yang berkaitan dengan ketenteraan dan keselamatan negara. Di antara ciri-ciri utama Pendekatan Realism adalah: pertamanya, state adalah aktor yang paling penting dalam hubungan antarabangsa. Aktor bukan state adalah tidak penting, kerana semua keputusan utama adalah ditentukan oleh state. State yang berpengaruh pula adalah yang mempunyai kekuatan politik dan ketenteraan. Bagi realist, ‘the study of international relations is the study of relations among the states.’ Konsep sistem ditafsirkan oleh realists sebagai beberapa bahagian yang saling berhubungan yang selalunya merujuk kepada ‘international system of states.’ Bagi realist aktor

non-state seperti organisasi antarabangsa seperti the United Nations, multi-national corporation dan lain-lain adalah kurang penting dalam memahami hubungan antarabangsa, kerana semua tindakan utama dalam struktur politik antarabangsa adalah didominasi oleh aktor state. Organisasi-organisasi antarabangsa itu hanya akan berkesan jika terdapat state yang kuat kuasa politik dan ketenteraan di dalamnya. Contohnya kenapa Liga Bangsa-Bangsa (League of Nations) tidak berkesan dalam tahun-tahun 1920-an dan 1930-an? Jawapannya kerana state yang berkuasa dan kuat tidak menjadi anggota Liga Bangsa-Bangsa, iaitu Amerika Syarikat. Ketiadaan sebuah state yang mempunyai kuasa politik yang berpengaruh dan keupayaan ketenteraan yang kuat di dalam operasi Liga Bangsa-Bangsa menyebabkan pertubuhan itu gagal berfungsi. Besar kemungkinan Perang Dunia Kedua dapat dielakkan atau berlaku dalam skala yang lebih kecil serta tempoh masa yang lebih singkat jika Amerika Syarikat menjadi anggota Liga Bangsa-Bangsa.^x

Dalam hirarki isu-isu antarabangsa, isu keselamatan negara adalah yang terpenting bagi realists. Persoalan-persoalan berkaitan dengan keselamatan nasional, ketenteraan, senjata nuklear dan lain-lain adalah sangat penting dan diutamakan dalam pendekatan realism. Kuasa politik adalah konsep keselamatan yang penting bagi realist. Isu-isu yang berkaitan dengan ketenteraan, keselamatan, kemajuan serta perkembangan dan pertumbuhan tenaga nuklear, isu-isu strategik diistilahkan sebagai 'high politics,' manakala, isu-isu ekonomi, sosial, alam sekitar dan seumpamanya dikatakan sebagai kurang penting dan dikategorikan sebagai 'low politics.' Kes pengaruh Jepun yang lemah, peranan serta kedudukan Jepun yang kurang penting dalam politik antarabangsa selepas Perang Dunia Kedua adalah dapat menyokong serta menjelaskan pernyataan yang faktor ketenteraan dan pertahanan adalah sangat penting bagi takrifan perspektif realism.

Unipolar, Hegemonic Power dan Kestabilan Dunia Pasca Perang Dingin

Ada juga sesetengah sarjana berpendapat bahawa struktur unipolar adalah lebih stabil. Pandangan ini dikaitkan dengan konsep struktur unipolar dan kuasa hegemoni. Hegemonic Stability Theorist mendakwa bahawa struktur unipolar atau sistem dunia yang didominasi oleh hanya sebuah kuasa hegemoni akan membawa kepada pembentukan sebuah sistem antarabangsa yang stabil. Dalam abad ke sembilan belas kuasa hegemoni Great Britain berjaya membawa kestabilan dalam sepanjang abad ke 19 bermula dari tahun 1815 hingga akhir abad. Keadaan yang tidak stabil bermula apabila terbentuknya beberapa buah kuasa baru (seperti Jerman, Amerika Syarikat, Jepun dan seumpamanya) mulai dekad pertama dan kedua abad ke-20 (yang membawa kepada pembentukan struktur multipolar yang akhirnya meletusnya Perang besar pada musim panas Ogos 1914), iaitu permulaan kepada percaturan kuasa yang bersifat struktur multi-polar.

Mengikut Suzan Strange^{xi} kedudukan sebuah kuasa hegemoni menjadi kuat jika ianya disokong oleh empat faktor iaitu security-military, economic-production, financial-Trade, dan knowledge-technology. Strange menyatakan bahawa empat faktor itu saling pengaruh-mempengaruhi di antara satu sama lain dan ianya diumpamakan sebagai sebuah piramid yang saling kuat-menguatkan di antara satu sama lain. Empat faktor ini penting dalam membentuk dan menyumbang kepada kekuatan sesebuah kuasa hegemoni. Jika hanya faktor military-security sahaja yang kuat, tetapi lain-lain faktor dalam keadaan lemah (production, financial and Knowledge-technology), ia tidak dapat menyokong kepada kekuatan serta tidak dapat menjamin survival sesebuah kuasa hegemoni. Hujah yang dikemukakan oleh Strange ialah kombinasi empat faktor itu adalah perlu dalam menerangkan kebangkitan sesebuah kuasa itu boleh survive sebagai sesebuah kuasa hegemoni dalam sistem antarabangsa. The military-security, economic-production, financial-trade, and knowledge-technology adalah inter-related di antara satu sama lain dalam menjamin kedudukan dan kekal berkuasa sebagai sebuah kuasa hegemoni yang berpengaruh dalam sistem antarabangsa. Kekuatan Amerika Syarikat mulai dalam tahun-tahun selepas Perang Dunia II adalah kerana mempunyai kekuatan empat faktor ini.^{xii} Faktor-faktor ini saling membantu di antara satu sama lain. Keruntuhan Soviet Union adalah kerana kelemahan dalam empat faktor ini yang gagal membantu di antara satu sama lain. Sebagai contoh, kekuatan ketenteraan boleh digunakan bagi menguatkan kedudukan ekonomi. Kekuatan ketenteraan Amerika Syarikat telah digunakan bagi menguasai kebanyakan Negara-negara Timur Tengah yang kaya dengan petroleum. Sumber petroleum ini membantu menguatkan ketenteraan dan pertahanan Amerika Syarikat serta

mengukuhkan juga sistem kewangannya. Kenapa Amerika Syarikat cepat bertindak ke atas pencerobohan Iraq ke atas Kuwait pada Ogos 1990? Dalam masa beberapa bulan sahaja iaitu pada 15 Januari 1991 tindakan ketenteraan besar-besaran dilakukan ke atas Iraq. Ini kerana Kuwait penting bagi mengukuhkan kedudukan kuasa hegemoni Amerika Syarikat. Sumber petroleum yang dimiliki Kuwait adalah sangat penting bagi ekonomi Amerika Syarikat. Lebih besar daripada itu, tindakan Iraq menguasai Kuwait mesti dihalang kerana kemungkinan selepas Kuwait beberapa buah negara yang kaya dengan petroleum Di Timur Tengah akan dikuasai oleh Iraq seterusnya. Ekonomi Amerika Syarikat, khususnya sumber petroleum akan terancam sekiranya Iraq menjadi kuasa regional hegemoni Timur Tengah. Apabila ekonomi terancam, mengikut analisis Strange di atas akan memberi kesan kepada ketenteraan, kewangan dan tahap teknologi Amerika Syarikat. Bagi mengelak dan mengekalkan kuasa dan kedudukan Amerika Syarikat tindakan segera Amerika Syarikat ke atas mana-mana negara yang mencabar kedudukannya (dan negara yang mempunyai kepentingan bagi Amerika Syarikat) mesti disekat dengan segera. Keruntuhan Soviet Union juga boleh dianalisis dengan menggunakan hujah Strange berasaskan empat faktor di atas.

Salah satu punca yang membawa kelemahan dan keruntuhan Soviet Union adalah faktor ekonomi. Dasar glasnost dan perestroika Gorbachev gagal mencapai matlamatnya. Tindakan Gorbachev adalah agak terlewat. Tindakan Soviet Union ke atas Afghanistan pada 27 Disember 1979 yang berlanjutan sehingga akhir tahun 1980-an telah membebankan belanja pertahanan dan ketenteraan Soviet Union. Belanja yang sangat besar telah diperuntukkan kepada operasi di Afghanistan. Apakah kesan positif kepada faktor ekonomi dan pengeluaran Soviet Union? Apakah rangkaian positif kepada sistem kewangan, sumbangan tahap teknologi Soviet Union hasil daripada tindakannya ke atas Afghanistan? Adakah Afghanistan kaya dengan sumber-sumber yang boleh memberikan kesan positif kepada Soviet Union? Jawapannya tidak ada kesan positif yang besar kepada rangkaian empat faktor yang dinyatakan oleh Strange. Ini telah membawa kepada keruntuhan Soviet Union dalam tahun 1991

Keadaan yang berbeza dengan Amerika Syarikat di Timur Tengah. Sekutu Amerika Syarikat di Timur Tengah adalah negara pengeluar petroleum yang kaya yang mampu membawa kesan positif kepada rangkaian empat faktor utama kepada pengukuhan kuasa hegemoni Amerika Syarikat. Perbelanjaan ketenteraan yang besar dapat ditampung oleh pusingan faktor ekonomi dan kewangan. Atas perbezaan ini Soviet Union telah lemah dan runtuh dalam tahun 1991, manakala Amerika Syarikat tetap kuat dan masih dapat bertahan sehingga kini sebagai sebuah kuasa hegemoni.

Kesimpulan

Apakah struktur politik antarabangsa yang terbentuk selepas berakhirnya Perang Dingin? Struktur multi-polar, unipolar atau bipolar?^{xiii} Tidak ada satu jawapan yang benar-benar tepat. Dalam tahun-tahun awal selepas runtuhnya Soviet Union mungkin boleh dikatakan sebagai struktur yang bersifat unipolar, iaitu hanya satu kuasa besar utama yang wujud yang mendominasi politik antarabangsa. Dalam tempoh masa ini Amerika Syarikat mempunyai kedudukan yang benar-benar kuat secara bandingan dengan kuasa kedua terkuat. Amerika Syarikat mampu menjadi pemimpin dalam Perang Telok mulai 15 Januari 1991, iaitu menyelesaikan pencerobohan Iraq ke atas Kuwait. Sebahagian besar negara dalam sistem antarabangsa pada masa itu menerima pimpinan Amerika Syarikat dalam tahun-tahun awal pasca Perang Dingin. Adakah penerimaan Amerika Syarikat sebagai pemimpin oleh sebahagian besar negara dalam sistem antarabangsa itu kekal sehingga dekad-dekad seterusnya? Penulis berpendapat bahawa sokongan kepada Amerika Syarikat telah berubah, terutamanya oleh kuasa-kuasa besar setelah memasuki dekad kedua pasca Perang Dingin. Misalnya dalam menjawab persoalan kenapa serangan kedua ke atas Iraq dalam bulan Mac 2003 tidak mendapat sokongan sebahagian besar negara dalam sistem antarabangsa? Amerika Syarikat gagal mendapat sokongan semua negara anggota dalam Majlis Keselamatan (Security Council) dan juga dalam Perhimpunan Agung (General Assembly). China komunis dan Russia tidak bersetuju terhadap tindakan Amerika Syarikat ke atas Iraq 2003. Amerika Syarikat hanya mendapat sokongan oleh pertubuhan NATO. Adakah sokongan anggota NATO boleh dianggap sebagai sokongan majoriti anggota dalam sistem antarabangsa? Pasti jawapannya tidak. Kenapa Amerika Syarikat tidak mendapat sokongan antarabangsa dan negara dalam sistem pula berani menentang keputusannya? Adakah ini struktur kuasa

yang dikatakan bersifat unipolar? Adakah sebuah kuasa unipolar berani ditentang oleh kuasa-kuasa kecil dalam sistem? Kuasa kedua terkuat dalam sistem yang dikatakan bersifat unipolar adalah jauh lebih kecil daripada kuasa pertama dan tidak berani untuk membantah dan melawan tindakan kuasa unipolar.

Perkembangan yang berlaku mulai dekad kedua pasca Perang Dingin menunjukkan bahawa Amerika Syarikat tidak lagi menepati ciri-ciri kuasa unipolar. Jika benar Amerika Syarikat sebuah kuasa unipolar, maka tindakannya akan dipersetujui oleh semua negara yang terdapat dalam sistem. Jadi struktur yang ada sekarang adalah bukan bersifat unipolar tulen. Mungkin ianya lebih tepat dikatakan sebagai 'unipolar longgar' atau 'uni-multipolar.' Unipolar longgar adalah merujuk kepada kuasa unipolar iaitu Amerika Syarikat tidak berperanan sebagai sebuah kuasa tunggal yang kuat. Kekuatannya semakin lemah secara relatif dan berani disanggah keputusannya oleh kuasa-kuasa besar lain yang terdapat dalam sistem dunia. Jika ini berterusan kuasa unipolar yang lemah itu akan berlaku satu bentuk percaturan kuasa baru serta akhirnya akan digantikan dengan satu sistem baru. Jika terbentuk satu lagi kuasa yang sama kekuatannya dengan kuasa unipolar yang lemah itu maka akan terbentuknya struktur bipolar. Jika terbentuk beberapa kuasa maka akan terbentuknya struktur multipolar.

Uni-multipolar pula adalah merujuk kepada satu keadaan unipolar yang agak lemah, tetapi kuasa-kuasa besar yang terdapat dalam sistem dunia tidak lagi benar-benar bebas daripada pengaruh kuasa unipolar yang masih wujud (tetapi lemah kedudukan dan pengaruhnya). Sebarang keputusan kuasa-kuasa besar dalam sistem dunia masih lagi perlu merujuk kepada kuasa unipolar yang relatifnya lemah itu. Sebarang keputusan negara-negara lain tidak lagi benar-benar bebas dan masih ada ikatan serta perkiraan kuasa unipolar yang lemah itu.

Semua situasi sama ada 'unipolar longgar' dan 'uni-multipolar' adalah merujuk kepada kuasa unipolar yang lemah yang memungkinkan kepada terbentuknya satu struktur politik dunia yang baru. Kemungkinan kepada terbentuknya struktur multipolar dalam masa beberapa dekad akan datang adalah suatu yang tidak mustahil. Ini boleh berlaku jika kuasa unipolar yang longgar (lemah) itu semakin bertambah lemah dan dalam masa yang sama berlaku peningkatan kuasa-kuasa besar lain yang semakin kuat. Maka multipolar akan terbentuk bilamana terbentuknya beberapa buah kuasa yang mempunyai kekuatan politik dan ketenteraan yang seakan standing.

Nota:

ⁱ Perbincangan lanjut tentang perubahan politik di Negara-negara bekas komunis Eropah Timur sila lihat Keylor, W.R. (2003). *A World of Nations: The International Order since 1945*. New York & Oxford: Oxford University Press, hal. 315-319.

ⁱⁱ Sesetengah sarjana hubungan antarabangsa tidak mengkategorikan struktur tripolar ini kerana ianya jarang terbentuk di peringkat global. Ia hanya merujuk kepada struktur multi-polar iaitu struktur yang terdiri daripada tiga atau lebih kuasa utama. Tetapi penulis lebih bersetuju ianya dimasukkan sebagai salah satu daripada struktur kuasa tripolar ini penting apabila membincangkan politik antarabangsa Asia Pasifik khususnya dalam tahun-tahun 1971 hingga 1991.

ⁱⁱⁱ Struktur tripolar tidak atau jarang berlaku dalam politik dunia. Contoh yang paling nyata bagi tripolar adalah yang berlaku di rantau Asia Pasifik dalam tahun-tahun 1971 hingga 1991 iaitu percaturan tiga kuasa di antara China komunis, Soviet Union dan Amerika Syarikat. Perbincangan lanjut tentang struktur tripolar sila lihat Yahuda, M. (2006) *International Politics of the Asia Pacific* (second and revised edition). London & New York: Routledge, hal 83-85 dan juga Mohd. Noor Yazid. 2020. Tri-polarity Structure and the Post-Cold War Asia Pacific Regional Politics. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*. 14 (3): 117-126.

^{iv} Waltz, K. (1967). International Structure, National Force, and The Balance of World Power. *Journal of International Affairs*, 21 (2): 229.

^v Sesetengah sarjana hubungan antarabangsa mengkategorikan tiga kuasa utama yang terdapat dalam sistem antarabangsa sebagai struktur yang bersifat tripolar, manakala sesetengah sarjana pula mengkategorikan struktur yang terdiri daripada tiga buah kuasa sebagai multipolar, seperti yang dibincangkan di atas.

^{vi} Bukti yang dapat menyokong hujjah ini adalah percaturan kuasa dan keadaan politik dunia dalam separuh pertama abad ke dua puluh, 1900 hingga 1945. Dua perang besar yang berlaku iaitu Perang Besar I 1914-1918 dan Perang Besar kedua 1939-1945. Kedua-dua konflik besar yang melibatkan semua kuasa besar dunia ini dikaitkan dengan struktur yang bersifat multipolar. Manakala bipolar dikatakan lebih stabil pula dikaitkan dengan perkembangan dan kestabilan politik yang berlaku di benua Eropah dari tahun 1945 hingga 1989.

^{vii} Mearsheimer, John, J. (1990). Back to the Future: Instability after the Cold War. *International Security*. 15(1):52. Pandangan yang dikemukakan oleh Mearshiemer tidak benar-benar tepat. Konflik yang dijangka tidak berlaku dengan berlakunya perkembangan baru dalam pakatan kuasa, bentuk pakatan ketenteraan dan peranan institusi yang berlaku. Eastward expansion yang berlaku pada NATO dan peranan yang dimainkan oleh kuasa unipolar Amerika Syarikat (dalam dekad pertama berakhirnya Cold War) telah mengawal daripada berlakunya persaingan dan terbentuknya kuasa-kuasa baru yang bersaing di benua Eropah. Jerman, Perancis dan Great Britain tidak bersaing sebagai kuasa yang cuba membentuk pengaruh, sebaliknya menjadi anggota NATO yang sama-sama membentuk Kerjasama keselamatan Bersama.

^{viii} Ini adalah antara perbezaan besar perspektif Realism dan perspektif Liberalism dalam kajian Hubungan. Perbincangan lanjut sila lihat Viotti, P.R. & Kauppi, M.V. (1993) *International Relations Theory: Realism, Pluralism and Globalism* (second edition). New York & Toronto: MacMillan Publishing Company, hal. 5-8.

^{ix} Perbincangan tentang 'low politics' dan 'high politics' sila lihat Viotti dan Kauppi. (1993). *International Relations Theory: Realism, Pluralism dan Globalism*, hal. 7 & 36-37.

^x Pentingnya peranan kuasa state utama dan kegagalan Liga Bangsa-bangsa mencapai matlamatnya sila lihat Nye, Joseph (jr.) & Welch, D.A., (2011). *Understanding Global Conflict and Cooperation: An Introduction to Theory and History* (eighth edition), Boston: Longman-Pearson, hal. 104-107.

^{xi} Strange, S. (1987). The Persistent Myth of Lost-Hegemony. *International Organisation*. 41(4): 565.

^{xii} Perbincangan lanjut tentang hal ini sila lihat Mohd. Noor Yazid. (2015). The Theory of Hegemonic Stability, Hegemonic Power and International Political Economic Stability. *Global Journal of Political Science and Administration*. 6 (6): 60-72.

^{xiii} Pandangan yang dikemukakan oleh Jervis mungkin berguna bagi memahami persoalan ini. Untuk perbincangan lebih lanjut sila lihat Jervis, Robert. (1991/92). The Future of World Politics: Will it Resemble its Past? *International Security*. 16 (3): 39-73.

Rujukan

- Ball, C. (1998). Nattering NATO Negativism? Reasons Why Expansion May Be a Good Thing. *Review of International Studies*, 24(1), 43-67.
- Beeson, M. (2009). Hegemonic Transition in East Asia? The Dynamics of Chinese and American Power. *Review of International Studies*, 35(1), 95-112.
- Jackson, R. & Sorenson, G. (2013). *Introduction to International Relations: Theories and Approaches* (sixth edition). Oxford, UK: Oxford University Press.
- Jervis, Robert, (1991/92). The Future of World Politics: Will it Resemble its Past? *International Security*, 16(3), 39-73.
- Keylor, W.R. (2003). *A World of Nations: The International Order since 1945*, New York & Oxford: Oxford University Press.
- Kramer, M. (1996). The Soviet Union and Eastern Europe: Spheres of Influence. In Woods, N. (ed.) *Explaining International Relations since 1945*. Oxford, UK: Oxford University Press, hal. 98-125.
- Mearsheimer, John, J. (1990). Back to the Future: Instability after the Cold War. *International Security*, 15(1), 5-56.
- McGwire, M. (1998). NATO Expansion: A Policy Error of Historic Importance. *Review of International Studies*, 24(1), 23-42.
- Mohd. Noor Yazid. 2020. Tri-polarity Structure and the Post-Cold War Asia Pacific Regional Politics, *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 14(3), 117-126.
- Mohd. Noor Yazid. 2017. *Asia Pasifik sejak 1945: Perubahan Struktur Antarabangsa dan Percaturan Politik Serantau*. Kuala Lumpur: Institut Terjemahan dan Buku Malaysia.
- Mohd. Noor Yazid. (2015). The Theory of Hegemonic Stability, Hegemonic Power and International Political Economic Stability. *Global Journal of Political Science and Administration*, 6(6), 60-72.

- Mohd. Noor Yazid. (2007). *Hegemonic Powers, Radical Politics & Developmental State: the Case of Indonesia-Malaysia Political Relations During the Cold War*. Kota Kinabalu: Penerbit Universiti Malaysia Sabah.
- Nye, Joseph (jr.) & Welch, D.A. (2011). *Understanding Global Conflict and Cooperation: An Introduction to Theory and History (eighth edition)*. Boston: Longman-Pearson.
- Strange, S. (1987). The Persistent Myth of Lost-Hegemony. *International Organisation*, 41(4), 551-574.
- Viotti, P.R. & Kauppi, M.V. (1993). *International Relations Theory: Realism, Pluralism and Globalism* (second edition). New York & Toronto: MacMillan Publishing Company.
- Waltz, K. (2000). Structural Realism after the Cold War. *International Security*, 25(1), 5-41.
- Waltz, K. (1967). International Structure, National Force, and The Balance of World Power. *Journal of International Affairs*, 21(2), 215-231.
- Yahuda, M. 2006. *International Politics of the Asia Pacific* (second and revised edition). London & New York: Routledge.
- Yong, J.W. & Kent, J. (2013). *International Relations since 1945*. Oxford UK: Oxford University Press.